

VJERSKI KALENDAR MUSLIMANA

(OBREDNI I TRADICIONALNI NAČIN OBILJEŽAVANJA ZNAČAJNIH DATUMA U ISLAMSKOM KALENDARU)

Mustafa SPAHIĆ

"Ta, mi smo od svih vjerovjesnika zavjet uzeli, kao i od tebe, od Nuha, Ibrahima, od Musaa i Isaa, sina Merjemina, od njih smo čvrst zavjet uzeli" (El-Ahzab/Saveznici, 7:33).

"Mi uistinu objavljujemo tebi (Muhammede) kao što smo objavili Nuhu i vjerovjesnicima poslije, objavili smo Ibrahimu i Ismailu, Ishaku i Jakubu, te njegovu potomstvu, Isau, Ejjubu, Junusu, Harunu i Sulejmanu, a Davudu smo dali Zebur, također. Zatim poslanicima o kojima smo ti kazivali ranije, kao i o poslanicima o kojima ti nismo uopće kazivali. A Allah jest Musau obratio se i razgovarao s njim" (En-Nisa/Žene, 4:163 i 164)".

Prihvatamo mišljenja, stajališta i učenja onih mudraca i učenjaka unutar perenijalne filozofije (Fricofa Šona, Martina Lingsa, (Siradžudina Muhammeda), Anne Mari Schimel o univerzalnoj Istini, Mudrosti i Uputi u svakom vremenu na svakom prostoru, kao i stajalište Rene Genona o postojanju iskonske, primordijalne, nikad prekinute i nikad zaboravljene Tradicije. Upravo ta i takva Tradicija povezuje sve generacije ljudskog roda u svakom vremenu i na svakom prostoru u

jednu, jedinstvenu, idejnu, duhovnu, vjersku, etičku, kulturno-civilizacijsku, pravno-običajnu, sličnu i različitu, a ne istu i suprotnu zajednicu u slobodi i ravnopravnosti. Više nego iko drugi, Tradicija, putem obreda, religijskih blagdana i preko hramova, održava u ljudima sjećanje kao iskonski zov i moć duše, uz san i savjest. Tamo i kod koga prestane i nestane sjećanje, nastaje divljaštvo i barbarstvo. Kao što je pamćenje moguće samo unutar jedne generacije (ukoliko ga civilizacija potpune slike ne razori), tako sjećanje preko vjere, religije, etike, obreda, kulture (a religija je prema Schpengleru duša svake kulture) uspostavlja, učvršćuje, održava, sadržava, zadržava i nastavlja veze među svim generacijama ljudskog roda. Zato se za Tradiciju kaže da je ona živa historija ljudskog roda koja neovisno od vremena i prostora povezuje sve generacije ljudskog roda u jednu zajednicu kao nepobitno svjedočanstvo Božijeg znanja, mudrosti, moći i stvaranja. Kao što svaka religija naučava i uvjerava vjerovanje u Jedno, Apsolutno, nadnaravno i onostrano - transcendentno Biće, Koje je stvorilo, Koje stvara i upravlja svim svjetovima, osjećaj zavisnosti i spoznate nužnosti robovanja pred Apsolutnim Bićem u Koje se vjeruje da bi se

bilo slobodno pred sobom i pred svim drugim ljudima i stvorenjima kao stvorenim bićima, sve religije svijeta u većoj ili manjoj mjeri služe se religijskim simbolima. Imaju i daju određene propise o životu i učenje o dobru i zlu i, kroz vjeroučenje i vjeromoralu, uče da je Bog Izvor apsolutne istine, vjere, apsolutnih vrijednosti – etike, apsolutne volje – vjerozakona, i da je On jedini i apsolutni stvoritelj svih svjetova i stvorenja, na razini konfesija imaju religijske institucije, ustanove, organizacije i hijerarhiju, ali također sve religije imaju ritualne radnje ili obrede (menasike) pomoću kojih religiozni ljudi žele naklonost i uspostavu veze sa Bogom.

Za sve vjernike svijeta njihovi obredi svjedoče njihovo robovanje i ovisnost o Bogu, preko njih ostvaruju mišljenje, sjećanje i vezu sa Bogom, oni približavaju čovjeka i ljude Bogu i pomoću njih se postiže i učvršćuje svijest o Bogu. U odnosu na ljude, prema Van Genepu, obredi predstavljaju međuljudsku komunikaciju i zato imaju društvenu funkciju, jer su i vrsta govora i razgovora među ljudima koja njihovim nosiocima daje utisak stvarne ili fiktivne moći (otud tolika ponavljanja o neupotrebi religije, hramova, blagdana, religijskih svečanosti u političke svrhe) i obredi u biti znače ono što njihovi nosioci i izvršiocima smatraju da znače. To je njihova čista vjerska i iracionalna dimenzija za njihove nepripadnike. Kao što na metafizičko-ontološkom planu ili planu čistog kreda – vjerovanja Rita u Vedama, Arta u Avestama, Darma u budizmu, Brahman u hinduizmu, Jin i Jang u konfučionizmu, logos u Grka, Eš-Šadej i Elohim u židovstvu, Sunnetullah i Es-Sammed u islamu imaju veoma slična značenja Taou u taoizmu, a Tao doslovce označava Princip, Put ili zakon svemirskog poretka, "Put kojim se po unutrašnjoj nuždi prirode, kreće svako svjetsko zbivanje, a sam Tao je nezahvatljiv, neizreciv, nepokretljiv i nedjeljivo jedinstvo", tako je i najviša budistička etička vrlina – samilost, židovska – recipročna pravda, kršćanska – ljubav, kod stoika – ataraksija, kod Platona – umjerenost, hrabrost, razboritost, pravda i mudrost radi ostvarivanja općeg dobra, konfučijanska Jen – ljudskost ili čovječnost, u islamu hakk – istina, birr – opće dobro i adl – pravda. Obrede i velike događaje u povijesti svih

religija prate blagdani ili svečanosti, u islamu, kod muslimana, mubarek – blagoslovljeni dani i noći. Kao što mazdejski ili zaratrustrijanci imaju obred i blagdan inicijacije ili naudžote, pri kome pripadnik prvi put kao znak religije stavlja svetu bijelu košulju (koja simbolizira čistotu vjere) i uže od janjeće vune (koje se u toku dana najmanje pet puta odvezuje i uvezuje), židovi u svojoj tradiciji imaju blagdane koji su vezani za obrede, rituale, samu vjeru i sudbinski značajne događaje. To su:

1. ROŠ-HAŠANA – Nova godina

Ona podsjeća na Božije stvaranje svijeta i Božiji sud. To je dan kad je svijet pozvan na postojanje. Taj dan se posti i u sinagogi trubi u oinov rog (šofar) da podsjeti ljude da se vrate Bogu;

2. JOM-KIPUR – najsvetiji blagdan u židovskoj tradiciji, neodvojiv od Roš-Hašane. Taj dan obilježava molitva, post, pokajanje Bogu, oblačenje bijele odjeće kao simbola čistote. Na taj dan je veliki svećenik prinosiso žrtvu za grijeh Israilićana u "svetinju nad svetinjama, to jest hram, ranije šator od Zavjetnog kovčega;

3. SUKOT – Sjenice

Pet dana poslije Jom-Kipura dolazi blagdan Sjenica. To je veseli blagdan u kome se židovi sjećaju i Bogu zahvaljuju na njegovoj dobroti, što se brinuo o njima dok su 40 godina lutali pustinjom;

4. SIM'HAT – radost Tore (Tenaha)

Vesela svečanost zahvaljivanja Jahveu na Zakonu (ili prvih pet Mojsijevih knjiga). Na dan svečanosti čitanje se završava zadnjim odlomkom iz Mojsijeve knjige (kod muslimana mukabela) i ponovo počinje sa prvim redovima iz prve knjige;

5. HANUKA – blagdan svjetla

U vrijeme kad kršćani obilježavaju Božić, židovi obilježavaju Hanuku – blagdan i blagodat svjetla. Tada se prisjećaju pobjede Jude Makabejca nad Sirijcima i ponovnog posvećenja hrama u Jerusalmu 164. godine p.n.e. Hanuka traje osam dana i židovske vjerničke porodice pale osmerokraki svijećnjak – menoru. On, zapravo, ima devet svijeća, a sa dodatnom devetom pale ostalih osam svijeća. Oni nikad ne pale sve svijeće odjednom, već svaki dan po jednu;

6. PURIM – vesela svečanost i blagdan koji obilježava sjećanje na događaje zapisane u Esterinoj knjizi, kad su židovi u Perziji spašeni od pokolja. U sinagogi se čita knjiga i, kad god se spomene Hamanovo ime, dječaci dižu galamu čegrtaljka ili udaraju nogama o pod;

7. PESAH – veseli porodični blagdan, podsjeća i opominje na izbjavljenje Jevreja iz ropstva u Egiptu. U vrijeme Pesaha, koji se podudara sa Uskrsom kod kršćana, jede se posebno jelo seder-ned, tradicionalna jela i pljosnati beskvasni hljeb macot, pjeva se i kazuju priče o izbjavljenju iz Egipta. Jedno mjesto i jedna čaša vina čuva se za Elijaha. Najmlađe dijete mora upitati zašto je ova noć drukčija od ostalih, a otac je dužan odgovoriti i objasniti;

8. PRVI PLODOVI – Pesah se završava jednomjesečnom proljetnom žetvenom svečanošću koja je sastavni dio sljedećeg blagdana;

9. ŠAVOT – pedesetnica

Poslije Pesaha dolazi razdoblje sedmodnevne žalosti koje je povezano sa propašću židovske pobune protiv Rima u 2. st.n.e. i smrću mnogih židovskih pismoznana od kuge. Šavot se obilježava pedeset dana poslije Pesaha i uz spomen na događaje na gori Sinaj, kad je Bog Mojsiju darovao zakon. Za bogoslužje u sinagogi čita se Deset Božijih zapovijedi, a neki židovi presjede cijelu noć razmišljajući o Božijem zakonu. Za Šavot se jede mliječna hrana, a sinagoge su ukrašene cvijećem i zelenilom. Pedesetnica je i blagdan prvih plodova;

10. TIŠAH-AV – deveti dan devetog mjeseca židovske godine. To je dan žalosti, posta i uspomena na razaranje Hrama 70. g.n.e., na koji se nadovezuje i prvo razaranje Hrama 586. g.p.n.e., što je učinio Nabukodonosor. Tišah pada u julu ili augustu i, pošto je to dan žalosti, iz sinagoga se uklanjaju svi ukrasi.

Kako se vidi, kod židova su tri blagdanda vezana za vjeru i obrede, a šest za povijesno-sudbinske događaje u opstanku židovske zajednice.

Bitni i najznačajniji blagdani i svečanosti u kršćanstvu:

1. ADVENT – kršćanska Nova godina.

Počinje razdobljem priprema za Božić. To je vrijeme kad kršćani očekuju drugi Isusov dolazak;

2. BOŽIĆ – blagdan radosnog obilježavanja Isusova rođenja, 25. decembar (katolički) ili 7. januar (pravoslavni). Noć uoči Božića naziva se Badnje večer;

3. KORIZMA POST – 40-dnevno razdoblje priprema za Uskrs. Odgovara razdoblju od 40 dana koje je Isus proveo posteći u pustinji prije nego što je započeo veliku misiju;

4. VELIKI PETAK – blagdan sjećanja na Isusovo raspeće na križu (krstu) 7. aprila 30. g.n.e. i smrt;

5. USKRS/VASKRS – najveći kršćanski blagdan. Slavi i obilježava Isusovo uskrsnuće i nestanak iz groba 9. aprila 30. g.n.e. ili trećeg dana po raspeću. Svake godine se mjenja dan na koji pada Uskrs, time i korizma, Veliki petak, Spasovo (uzašašće) i Duhovi;

6. SPASOVO – Uzašašće – blagdan Isusova uzašašća na nebo 40 dana nakon Uskrsa, odnosno 43. dana po raspeću;

7. DUHOVI – dan rođenja crkve. To je obilježavanje dana kad je Bog poslao svoga duha svetog apostolima, deset dana nakon Isusovog uzašašća ili 53. dana nakon raspeća.

Islamski kalendar i mubarek dani i noći i blagdani u islamu:

Sva ili gotova sva tradicija muslimana, uključujući i blagdane u koje kod muslimana spadaju mubarek dani i noći, utemeljena je na neupitnim izvorima islama, Kur'anu i sunnetu, Poslanikovoj vjerskoj praksi, obredima islama i sudbonosnim događajima u opstanku muslimana u vremenu i prostoru.

Islamski kalendar ili hidžretski je lunar-ni, a blagdani u njemu ili mubarek dani su:

1. HIDŽRETSKA NOVA GODINA – 1. muharrem,

2. DAN ROĐENJA MUHAMMEDA, A.S. – 12. rebiu-l-evvel,

3. DAN BEDRA – 17. dan mjeseca ramazana,

4. TRI DANA RAMAZANSKOG BAJRAMA – 1., 2. i 3. ševval,

5. ČETIRI DANA KURBAN ILI HADŽI-BAJRAMA – 10., 11., 12. i 13. zu-l-

hidže te mubarek ili blagoslovljene noći :

1. LEJLE-i-REGAIB – prva noć uoči petka u mjesecu redžebu,
2. LEJLE-i-MIRADŽ – 27. noć u redžebu,
3. LEJLE-i-BERAT – 15. noć u mjesecu šabanu,
4. LEJLETU-l-BEDR – 17. noć u mjesecu ramazanu,
5. LEJLETU-l-KADR – obično se misli na 27. noć ramazana.

Obje noći, i uoči Ramazanskog i uoči Kurban-bajrama, svaka noć uoči petka, nisu samo blagoslovljene mubarek noći i dani i blagdani, niti su samo sastavni dio islamskog kalendara, nego su sastavni i neizostavni dio islamske tradicije. A šta je tradicija, mudro upozorava i podučava Ginzberg kad kaže: “Granice slobode su granice naše tradicije”. Islamski kalendar i blagdani u njemu, kako mubarek noći, tako i mubarek dani su baština, radost i zadovoljstvo svih muslimana svijeta.

Muslimani svijeta, kao ni pripadnici drugih religija ne dijele Herodotovo mišljenje sa 147. stranice njegove historije: “Egipćani su, dalje, pronašli kojem je Bogu koji mjesec i dan posvećen, šta će svaki čovjek koji se rodio određenog dana doživjeti, kako će umrijeti i kakav će ko biti”, nego kao i svi monoteisti svijeta vjeruju da je Jedan, Jedini, Istiniti Bog, Stvoritelj svijeta, života, vremena, prostora i svih stvorenja u okviru vremena i prostora uredio i odredio vrijeme i prostor. Naime, nisu Egipćani niti ijedan drugi narod izmislili da godina traje 12 mjeseci, nego je tako odredio dragi i jedini Bog. “Broj mjeseci u Allaha dvanaest mjeseci iznosi – tako je u Allahovoj Knjizi – i to od onda kad nebesa i Zemlju stvori, a među njima su sveta mjeseca četiri. To je, sigurno, neizmjenjivi i nezamjenjivi zakon, i zato nemojte za tih mjeseci činiti nasilje sami sebi” (Et-Tevba/Pokajanje, 9/36).

Na Oproštajnom hadžu poslanik islama i muslimana Muhammed, a.s., konkretizira i pojašnjava koja su ta četiri sveta, časna, blagodarna i od Allaha naređena mjeseca potpunog mira i bez ikakvog rata, sukoba i neprijateljstava; “Ljudi, počujte! Dodavanje neposvećenog mjeseca usred mjeseci Božijeg

mira djelo je nevjernika, koji ovaj mjesec smatraju jedne godine neposvećenim, a druge posvećenim, kako bi prividno poštovali broj svetih mjeseci, oni, dakle, oskvrnjuju ono što je Bog posvetio, a posvećuju ono što je Bog ostavio profanim.

Vrijeme je da postavimo stvari onako kako ih je Bog uredio, stvarajući nebesa i Zemlju i zaista Bog je odredio da godina bude dvanaest mjeseci, od dana stvaranja nebesa i Zemlje. Od ovih dvanaest mjeseci, četiri su posvećena, Ešhuri-hurumi, od kojih tri uzastopna i jedan odvojeni: zu-l-kade, zu-l-hidždže i muharrem te redžeb koji pada između dva džumada i šabana”.

Dakle, ovdje hadis u potpunosti potvrđuje ono što se kaže u Kur'anu, ali i konkretno i poimenično navodi četiri blagoslovljena mjeseca: redžeb, zu-l-kade, zu-l-hidždže i muharrem. I ajet i hadis navode tri sloja i tri bitna plana vremena:

1. vjerski sveti i blagoslovljeni,
2. vektorski,
3. psihološki.

1. Vektorski karakter vremena ili mehaničko trajanje vremena koje se odnosi na stvorena bića i predmetnu stvarnost podjednako. To vrijeme kao nastajanje, postojanje i nestajanje podjednako se odnosi na anorganski, organski, biljni, životinjski, ljudski i svemirski svijet. Kad su prvi čovjek Adem, a.s., i njegova žena hazreti Havva, nakon izгона iz Dženneta zakoračili u stvoreni svijet, oni su zakoračili u povijest ili u vrijeme i prostor. Tako su vrijeme i prostor jedina dva čovjekova zôra, dva okvira i dvije tačke između kojih i u okviru kojih čovjek, kao slobodno, umom, razumom, savješću, sviješću i pameću obdareno biće, ostavlja svoje tragove i otiske u vremenu i prostoru. Vrijeme kao očitavanje kretanja nebeskih tijela je mjera i registracija sveg i svačijeg pojavljivanja, kretanja, stvaranja, spuštanja u prostor. Kur'an kao svoju objavu, istinu, uputu, pravi put, opomenu, putokaz, milost, i blagodat, radost, dobrotu, savjet, lijek, svjetlo, pouku, poruku i knjigu vjere, etike, vjerezakona, kulture, ahireta – eshatologije i svrhovitosti – teleologije, Allah je, počevši od Lejletu-l-kadra u zadnjoj trećini mjeseca ramazana u jednoj od neparnih noći,

610. godine u naredne 23 godine s vremena na vrijeme spuštao i objavljivao.

Ne samo to, prema učenju islama i vjerovanju muslimana, u mjesecu ramazanu Allah je počeo spuštati sve objave-revelacije, u njemu je odabrao sve poslanike i vjerovjesnike, u njemu muslimani poste čitav mjesec i izvršavaju treću po redu obavezu islama, ili post, u ramazanu izvršavaju obaveznu solidarnost ili sadekatu-l-fitr, bez koje im Bog ne prima post, u mjesecu ramazanu dogodila se druge godine po Hidžri ili 624. po Miladu sudbonosna i odsudna bitka na Bedru za opstanak muslimana u vremenu i prostoru koji se zove povijest. Konačno, u mjesecu ramazanu, 11. januara 630. po Miladu ili 20. dan ramazana 8. godine po Hidžri, muslimani su, na čelu sa Poslanikom, a.s., oslobodili Mekku, Bekku ili Ummu-l-Kura, i to na dvostruk način, izvana, od mušrika, tako što su i svi mušrici prihvatili islam, a nisu pobijeni, ni prognani, i iznutra, tako što su porušili 365 idola koji su se nalazili u njenom haremu.

Zato za muslimane nema dvojbe, ramazan je najblagodarniji mjesec, a Lejletu-l-kadr najveća noć – noć Kur'ana, noć Objave i najveći blagdan islama. Taj mjesec je najznačajniji mjesec u duhovnom, idejnom, vjerskom i egzistencijalnom životu muslimana. To nije samo mjesec posta, objava i dva blagdana ili dvije mubarek noći, nego, uz razne vjerske sadržaje, još mnogo toga. Prva dimenzija vremena, njegova svetost, i njegova duhovnost, vertikalna, blagoslov i veličina su one godine, oni mjeseci (ramazan), oni dani, one noći i oni sati i minute kad se Bog, Stvoritelj, preko Objave-revelacije, meleka i poslanika objavljuje ljudima, kad se vrše obredi, menasici - rituali u ime Allaha, u vrijeme koje je On tačno propisao, naredio i odredio. Svi obredi u islamu, salat, zekat, hadž, savm/post i sadekatu-l-fitr, vezani su za kretanje Sunca ili Mjeseca. Tako su salat i zekat vezani za kretanje Sunca, a savm/post, sadekatu-l-fitr i hadž za kretanje Mjeseca.

Da je post vezan za kretanje Sunca, a ne Mjeseca, uvijek bi neki muslimani u svijetu svaki dan ramazana postili po 16 sati, a neki samo po 10 sati. I islamski hidžretski lunarni kalendar je kao živi policajac u neprestanom procesu, pokretu i mijeni i za 32 godine napravi krug od

360 stepeni, za razliku od sunčanog kalendara, kao ležećeg nepokretnog policajca, koji se nikad ne pokreće ni unaprijed, ni unazad. Tako Kur'an kroz obrede, od kojih se jedni ravnaju i određuju prema Suncu, a drugi prema Mjesecu, uvažava i legitimira i dinamičnu i statičnu dimenziju života, zatim jasno, precizno i sigurno vrijeme spaja i čini komplementarnim svemirski red - kosmos, red prirode - determinizam i red u ljudskom svijetu zvani ograničena sloboda, volja i odgovornost u okviru nje. To je tako bilo, jest i ostat će do Kraja svijeta, u sadašnjosti koja se dogodila, sadašnjosti koja se događa i u sadašnjosti koja će se dogoditi. Prema Allahovom Zakonu, koji od vazda važi: "A ti nećeš vidjeti da se Allahov Zakon promijeni" (El-Feth, 23). To podjednako važi za vrijeme svemirskih putanja i vrijeme svih obreda u svim religijama.

Kad je riječ o mubarek/blagoslovljenim mjesecima, oni svoj posebni status izvode iz sljedećeg: mjesec muharrem je prvi mjesec hidžretskog kalendara i on je jedan od četiri ešhuri-huruma, časna i sveta mjeseca ili od Boga potpuno naređenog mira. Prvi dan tog mjeseca je islamska Nova hidžretska godina. Muslimani su događaj Hidžre (preseljenje iz Mekke u Medinu 622. godine od jula do septembra) uzeli za svoju eru i početak svoga kalendara. Zašto? Zato što je Hidžra prekretnica u povijesti i što se činom Hidžre islam neizbrisivo utisnuo u vrijeme i prostor, a muslimani iza Hidžre postaju sistem, red, poredak i jedan od faktora i subjekata svijeta. Dakle, 1. muharrem je Nova hidžretska godina. To je po redu prvi blagdan muslimana, a traje jedan dan. To je blagdan koji je vezan za povijesnu sudbinu muslimana, a ne za obrede ili vjeru po vertikalni. Hidžretski kalendar je mjesečni, pokretni, stalno kružeći i živi kalendar, i njegova godina traje 355 dana, deset dana manje nego u sunčevom kalendaru.

Sljedeći blagdan po redosljedu u islamu je 12. rebiu-l-Evvel – dan rođenja Muhammeda, a.s. Muhammedovo, a.s., rođenje, kao Allahovu milost i obećanje svjetovima, najavljaljivali su raniji poslanici, i Isa u Kur'anu, pod imenom Ahmed. Dakle, 12. rebiu-l-evvela ili 20. aprila 570. po Miladu u Mekki, od oca Abdullaha i majke Amine, rođen je Muhammed, a.s., za koga Brodel kaže da se „poslije njega niko nije

uspio nametnuti i podmetnuti za božanstvo“. Činjenicom da je prihvatio i priznao sve poslanike i vjerovjesnike prije sebe, Muhammed, a.s., priznao je i reafirmirao duhovni, idejni, vjerski, religijski, kulturni i pravno-običajni kontinuitet i kod čovječanstva. Sva njegova misija je vjerovanje i robovanje Bogu i priznanje i poštovanje čovjeka u slobodi.

Treći blagdan po redosljedu mjeseci u islamu je Ramazanski bajram, Idu-l-fitr, koji traje 1., 2., i 3. dana ševvala ili desetog hidžretskog mjeseca. To je blagdan vjerničkih srca i duša koje su postile, to je blagdan prisjećanja i vraćanja Bogu, to je blagdan samorefleksije, samoanalize, blagdan porodične intime, blagdan učenja Kur'ana i sveopće solidarnosti i ispomaganja, to je blagdan radosti za sve izvršene obrede, obraćanja i kajanja Bogu u ramazanu, to je blagdan u kome se nikad ne zaboravlja siročad, bolesnici, nemoćni, starci i starice, roditelji i rodbina, djeca, invalidi, komšije, prijatelji i ljudi kao ljudi. To je blagdan u kome duša nadilazi, a ne poništava tijelo. To je blagdan koji sjećanjem, dobrim djelima, solidarnošću, plemenitošću i društvenošću ne dopušta ljudima da postanu divljaci.

Četvrti blagdan po redosljedu mjeseci u islamu je Hadži ili Kurban-bajram. To je najveći i najznačajniji blagdan u islamu koji traje četiri dana uzastopce, i to 10., 11., 12. i 13. zu-l-hidždžeta ili dvanaestog mjeseca islamskog hidžretskog kalendara. Za ovaj blagdan vezano je obavljanje petog šarta (temelja) islama – obavljanje hadža, klanje kurbana, učenje iftitahi-tekbira i klanjanje bajram-namaza. I židovstvo i sve varijante kršćanstva i islam slažu se u tome da je “otac vjera Abraham”, prema Božijem određenju trebao vlastitom rukom žrtvovati sina, po Bibliji mlađeg, po Islamu starijeg. Islamska tradicija i predaja bilježi da je Ibrahim sina Ismaila izveo na Minnu prvog dana Kurban-bajrama, kad mu je Milostivi Bog umjesto sina poslao ovna kurbana. Do Ibrahima i Ismaila, bilježi to svjetska povijest, semitski narodi su klali najstarijeg sina, insana, u ime boga hajvana – bika ba'aba-ba'ala, a od Ibrahima kolje se hajvan (krava, vo, ovca, ovan, koza, jarac, deva) u ime Allaha na korist insana. Tako prvi dan Kurban ili Hadži-bajrama dođe i kao

dan slobode i oslobođenja od strašne paganske zablude klanja insana – čovjeka u ime hajvana da mu se umilostivi.

Što se tiče blagdan-noći u islamu, one su vezane za tri mjeseca: sedmi – redžeb, osmi – šaban, deveti – ramazan, svaku noć uoči petka i noći uoči Ramazanskog i Kurban-bajrama.

Prva blagdan ili mubarek noć u islamu po redosljedu mjeseci je prva noć uoči petka u mjesecu redžebu koja se zove Lejle-i-regaib. Predaja kaže da je te noći Amina, Muhammedova majka, „osjetila“ svog sina. Zato je ta noć – noć plemenitih namjera, hairli želja i poniznog obraćanja Bogu.

Druga blagdanska, mubarek noć po redosljedu mjeseci u islamskom kalendaru je Lejle-i-miradž, u istom mjesecu redžebu, i to 27. noć. Isra i Miradž – noćno putovanje i uzdignuće Muahemmeda, a.s., koje se zbilo na godinu prije Hidžre, znači uspjeti se i uzdignuti na najveću moguću visinu do koje je ikada ijedan čovjek dospio, dostići najvišu vjersku, duhovnu, moralnu i poslaničku tačku u životu i biti u najvećoj blizini Stvoritelja Koji se nije vidio.

Na Miradžu su Muhammedu, a.s., naređene neke osnovne dužnosti vjere, vidio je svojim očima Onaj svijet i dobio je Božije obećanje za milost i oprost.

Treća mubarek noć po redosljedu mjeseci u islamskom kalendaru je 15. noć mjeseca šabana – Lejle-i-berat, u 8. mjesecu hidžretskog kalendara.

Riječ berat znači izbavljenje i oslobođenje od neke nevolje, nesreće, teškoće i belaja. To je noć u kojoj Allah prima dove i prašta grijeh. Prema pouzdanoj predaji, te noći otvara se Lehvi mahfuuz – Knjiga sudbina i Allah određuje svojim pisarima da iz te Knjige upišu sve ono što se ima dogoditi u sljedećoj godini.

Četvrta mubarek noć po redosljedu mjeseci u islamskom kalendaru je 17. noć mjeseca ramazana – noć Lejletu-l-bedra, noć u kojoj je Allah na dovu Poslanika i muslimana: “Allahu, ukoliko sutra na Bedru ne pomogneš ovu skupinu muslimana, nikad ti se više niko neće imati obraćati kao musliman”, pomogao muslimane sa vojskom meleka, kišom i lijepim snovima da se odmore. O tom obraćanju

muslimana svome Stvoritelja uoči bitke opstanka u vremenu i prostoru svjedoči Allah u 8. suri El-Enfal.

Peta mubarek noć po redosljedu mjeseci u islamskom kalendaru je Lejletu-l-kadr, jedna od neparnih noći u zadnjoj trećini mjeseca ramazana. Za Lejletu-l-kadr Allah svjedoči da je bolja od hiljadu mjeseci, a Poslanik, a.s., kaže: “Ko noć Lejletu-l-kadr (noć početka spuštanja i objavljivanja Kur’ana) provede u čvrstoj vjeri i uvjerenju, Allah će mu oprostiti ranije manje učinjene grijeha”.

Iz dosad navedenog vidi se da su svi blagdani u islamu bilo mubarek dani ili noći, vezani za samu vjeru: Lejletu-l-kadr i Lejle-i-miradž – za obrede islama, Ramazanski i Kurban-bajram – za sudbinu muslimana, Lejle-i-berat – za Muhammeda, a.s., Lejle-i-regaib i 12. rebiu-l-evel, i za povijesni opstanak muslimana – Bedr, Hidžra i Oslobođenje Mekke. Međutim, jedan obred i blagdan u islamu, džuma namaz, istovremeno je vezan i za vjeru i za obrede i za zajednicu i za društveno i za opstanak muslimana u vremenu i prostoru. Džuma je jedini namaz (salat ili obred) prema kome se u Kur’anu naziva čak i jedna sura, i to 62. Džuma je jedini obred u islamu za koji Poslanik, a.s., izričito kaže: “Ko uzastopno tri petka ne ode klanjati džumu, Allah zapečati njegovo srce i on prestaje biti vjernik”.

Džuma je obred u kome se ispunjavaju sve dimenzije islama: vjerske, idejne, duhovne, društvene, obredoslovne, socijalne, kulturne i komunikativne.

Ni o jednom drugom obredu u Kur’anu se ne govori na takav način. Za neizvršavanje drugih obreda slijedi grijeh, a za neklanjanje džume dolazi u pitanje vjerovanje i opstanak u zajednici muslimana. Upravo radi toga, džuma po svojoj težini i veličini nadilazi i sam obred i blagdan i ona pripada sferi suštine same vjere i njene metafizičke i transcendentne naravi. Zapravo, u džumi su objedinjeni vjera, obred, blagdan, društvo, društveno i zajednica. Zato je džuma svakog petka, jedanput u sedmici, da se ne bi prekinule veze među ljudima i njihove veze kao zajednice sa Bogom, svojim Stvoriteljem i Gospodarom.

Dakle, blagdani islama su izričito vezani za samo učenje islama, za obrede islama i za sudbinu ummeta islama. Zato nikad ne mijenjaju svoj cilj, svrhu, smisao i sadržaj. Kao i obredi, islamski blagdani, mubarek dani i noći, obilježavaju se isključivo radi Allaha, dž.š., i za to će oni uvijek ostati isti sve do Kraja svijeta. Oni su kao i obredi jasni, precizni, izvjesni, tačno je utvrđeno njihovo mjesto, vrijeme, cilj, svrha i način obavljanja. Kad je u pitanju mjesto ili prostor, prema islamu nema pustog, praznog, objektiviziranog, slučajnog, besmislenog, promašenog, samostvarajućeg, samoopstojećeg, samosvrhovitog i za čovjekovo osvajanje i gospodarenje prostora. Sav je prostor, prema Muhammedu, a.s., prostor sedžde – prostor hrama, klanjanja i padanja ničice pred Bogom. Nema prostora za gospodarenje i zagađivanje. U prostoru musliman ima dvije nepogrešive orijentacije: unutrašnju – Kelime-i-šehadet i vanjsku – Kabu, Bejtulah ili Kiblu. “Allah je učinio da Kaba, Sveti hram, bude preporod za ljude” (El-Maide, 97), “I učinili smo Kabu utočištem i sigurnim mjestom ljudima” (El-Bekare, 125), “I iz svakog mjesta u kome budeš, ti lice svoje Mesdžidu-l-haramu (Kabi) okreni. Istina doista od Gospodara Tvoga dolazi, a Allah motri na ono što radite” (El-Bekare, 149).

Kao što muslimani imaju časna, mubarek, blagodarna mjesta ili “svetogeografiju”, poput Mekke, Minne, Muzdelife, Arefata, Medine, Jerusalima, sa Mesdžidu-l-aksom i Kubet-i-sahraom, tako drugi narodi i religijske zajednice imaju svoja sveta mjesta i svetišta, koja se zovu: Benares, Goja, Atos, Delfi, Hilandar, Rim, Vatikan, Lurd, Salamonov hram ili Zid plača, Sveti gaj, Štovano stablo, Sveti kamen, Nazaret, Betlehem, Mambres...

Kako je vanjski kompas za fizičko-biološka tijela Kaba ili Kibla, tako je unutrašnji kompas vodič, putokaz i usmjerivač za srca i duše Kelime-i-sehadet. “Prije tebe, Muhammede, nijednog poslanika nismo poslali a da mu nismo objavili: ‘Nema Boga osim mene, zato se meni klanjajte’” (El-Enbija, 25).

“Allah svjedoči da nema drugog boga osim njega, a i meleki i učeni ljudi i da on postupa pravedno. Nema boga osim Njega, Silnog i Mudrog” (Ali-Imran, 18).

Treća dimenzija vremena je psihološka, to jest ono što čovjeku po subjektivnom osjećanju brzo ili sporo prolazi. Tako, naprimjer, u zatvoru, u istrazi, u ropstvu, u mučenju, u opsadi ili kad naš tim vodi, ljudima vrijeme po osjećanju veoma sporo prolazi, iako u vektorskom smislu ono nikad ne teče ni brže, ni sporije, već jednom, od Boga unaprijed određenom brzinom. Čovjeku ono traje duže, sporije ili brže po osjećanju i unutarnjem doživljavanju. U mehaničko-vektorskom smislu (ono što ljudi pod vremenom podrazumijevaju gledanjem na sat), vrijeme nije ništa drugo nego očitavanje i registriranje kretanja nebeskih tijela: "On, Allah, Sunce je izvorom svjetlosti učinio, a Mjesec obasjanim i položaje (mijene) mu odredio da biste znali broj godina i računanje. Allah je to mudro stvorio. On potanko izlaže dokaze ljudima koji razumiju. U smjeni dana i noći i onom što je Allah na nebesima i Zemlji stvorio postoje dokazi za ljude koji se Allaha boje" (Junus, 5 i 6).

Nije ljudima teško računati mjesec kad je Stvoritelj mjesecu nakon 29. ili 30. dana odredio mijenu. A lahko je računati dan i noć po svjetlu i mraku, koje je Allah namijenio danu i noći. Nema u svijetu religijske zajednice koja nema svoje blagdane, mjesec, dane, noći, godine i časna ili sveta mjesta.

Dvanaest mjeseci hidžretskog lunarnog kalendara su:

1. muharrem,
2. safer,
3. rebiu-l-evvel,
4. rebiu-l-ahir,
5. džumade-l-ula,
6. džumade-l-uhra,
7. redžeb,
8. šaban,
9. ramazan,
10. ševval,
11. zu-l-kade,
12. zu-l-hidže.

Svaki od tih mjeseci iznosi 30 ili 29 dana, a hidžretska godina 355 dana. Hidžretski kalendar, koji se izričito vezuje za događaj Hidžre, koja se dogodila 622. godine po Miladu, uveden je 637. g.n.e. ili 16. godine po Hidžri. Blagdani i nema bez religije i obreda, a praznike može

imati svako. Praznik je u osnovi nešto prazno i on je u samom izrazu, kao i sadržaju potvrda i sljeđenje ničega drugog, praznih, a skupih paganskih svetkovina. Što je društvo propalije, izgubljenije, truhlije, narcisoidnije, udaljenije od Boga, vjere, duha i morala, ima više praznika kao praznovanja praznine. Nijedan praznik nije vezan za vjeru, Onaj svijet i Iskonsku tradiciju. Blagdani daju svijest o vremenu i prostoru, a praznici vulgariziraju, relativiziraju, banaliziraju i iskripljuju svijest o vremenu i prostoru.

Na kraju, postavlja se pitanje šta su vrijeme i prostor. Vrijeme i prostor su za jednog mudraca dva osnovna okvira ljudskog iskustva znanja, spoznaje i postojanja. Bez uvjerenja i osvjedočenja u blagdane i časna ili sveta mjesta koje daju religije svijeta, u čovjeku i ljudima su neodrživi i nezadrživi, sjećanje, kultura, i tradicija. Alternativa sjećanju je – zaborav i vandalizam, kulturi – šund (smeće), kič – blještava i lažna kultura i snobizam – po cijenu života biti ono što se nije, a ne biti ono što se jest, a tradiciji – urušavanje slika svijeta koje ljude čine ljudima.